

2022-06-30  
S2022/03181 (delvis)

**Socialdepartementet**

Socialstyrelsen  
106 30 Stockholm

## Uppdrag om stöd för tillämpningen av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga – LVU

### Regeringens beslut

Regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram stöd för tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, och i viss mån även socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, i enlighet med vad som anges nedan under rubriken närmare om uppdraget.

Socialstyrelsen ska inhämta kunskap och erfarenheter från Polismyndigheten, Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötlands län, Skolverket och Sveriges Kommuner och Regioner.

För uppdraget får Socialstyrelsen under 2022 använda högst 2 000 000 kronor som ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg för budgetåret 2022 uppförda anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m. anslagsposten 4 Utvecklingsmedel.

Den del av uppdraget som handlar om att ta fram stöd till kommunerna ska slutredovisas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 31 maj 2023. Resterande del av uppdraget ska slutredovisas den 1 december 2023. Redovisningen ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

### Bakgrund

Insatser till barn och unga ska i första hand ges på frivillig väg med stöd av SoL. Om detta inte är möjligt kan LVU bli tillämplig.

LVU är en skyddslagstiftning och andemeningen i lagen är att de insatser som görs och de beslut som fattas ska vara till för den unges bästa (prop. 2002/03:53 sid. 77).

LVU är utformad för att täcka en mängd situationer där tvångsingripanden av barn och unga behöver ske. Grunderna för när vård enligt LVU ska beslutas är därför generellt utformade. Av 2 § LVU följer att vård ska beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Av 3 § första stycket LVU följer att vård också ska beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroende-framkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Rekvisitet påtaglig risk innebär att det inte är fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan om en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa eller utveckling. Det ställs höga krav på att socialnämndens utredning visar att skaderekvisitet är uppfyllt. Det ska gå att konstatera att risken för skada har en sådan inverkan på barnets hälsa eller utveckling att barnet har ett tydligt vårdbehov. Det får inte vara fråga om något subjektivt antagande om att barnet löper risk att skadas. Det måste alltså finnas konkreta omständigheter som talar för att risk för skada föreligger. I uttrycket "påtaglig risk för skada" ligger att det inte kan vara fråga om någon ringa risk för skada (prop. 1989/90:28 s. 62, 63, 106 och 107). Högsta förvaltningsdomstolen har konstaterat att vid bedömningen av om påtaglig risk för skada föreligger måste utgångspunkten vara barnets aktuella situation och en närliggande eller klart förutsebar utveckling av denna. Hypotetiska resonemang om framtida händelser kan således inte ligga till grund för ett beslut om tvångsvård (se RÅ 2009 ref. 64).

När vård med stöd av LVU inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att vården ska upphöra (21 § första stycket första meningen LVU). Socialnämndens prövning ska avse frågan om de omständigheter som nödvändiggjort vården fortfarande består. Det är den unges behandlingsbehov som ska vara bestämmande för hur lång tid vården ska bestå. Vården ska förklaras avslutad så snart det inte längre finns behov av att utöva de särskilda befogenheter som lagen ger socialnämnden (prop. 1979/80:1 s. 587).

Vård som beslutats med stöd av 2 § LVU ska upphöra senast när den unge fyller 18 år och vård som beslutats med stöd av 3 § LVU ska upphöra senast när den unge fyller 21 år (21 § andra och tredje styckena LVU).

Sedan tillkomsten av 1990 års LVU har samhället förändrats och nya grupper av barn och unga i utsatta situationer har tillkommit. Ett särskilt komplext problemområde är när barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Hedersproblematik innebär ofta svåra avväganden eftersom det kan röra sig om familjer som på många sätt fungerar tillfredsställande men barnets eller den unges livsutrymme, självbestämmande och rättigheter är starkt begränsade med hänvisning till uppfostran och familjens anseende. Vad som är accepterat för föräldrar att bestämma om i barns och ungas liv är inte heller alltid självklart. Det kan därför vara en utmaning för socialtjänsten att överhuvudtaget identifiera ungas utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck.

Att bryta segregationen och stoppa gängkriminaliteten tillhör regeringens främsta prioriteringar. De repressiva åtgärderna är viktiga men lika centralt är det brottsförebyggande arbetet. Det är avgörande att åtgärder vidtas för att förhindra att barn och unga dras in i kriminella gäng och socialtjänsten har en viktig roll i arbetet med att förebygga att barn och unga involveras i kriminalitet. Vikten av tidiga insatser mot ungas brottslighet är också något som lyfts fram i det nationella brottsförebyggande programmet Tillsammans mot brott (skr. 2016/17:126). Som anges ovan är LVU en skyddslagstiftning som bland annat kan användas när barn och unga utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom brottslig verksamhet.

När barn och unga begår brott eller riskerar att begå brott, kan socialnämnden ställas inför svåra avvägningar i fråga om den unges skyddsbehov. I ett tidigt skede, då den unge befinner sig i riskzon för att begå brott, kan det många gånger vara svårt för socialnämnden att visa att skaderekvisitet i LVU är uppfyllt. Tvångsvård med stöd av LVU är en mycket ingripande åtgärd. Samtidigt är det viktigt den unge får vård med stöd av lagen om förutsättningarna för sådan vård är uppfyllda.

När barn och unga begår brott eller riskerar att begå brott behöver samhället agera skyndsamt. LVU ger socialnämnden möjlighet att agera i akuta lägen genom att lagen föreskriver att socialnämnden under vissa förutsättningar kan besluta om ett omedelbart omhändertagande (6 § LVU). Det ligger i

sakens natur att ett fullständigt beslutsunderlag många gånger saknas i situationer då det är aktuellt med ett omedelbart omhändertagande. I akuta situationer kan därför en tämligen hög grad av osäkerhet behöva accepteras.

När barn i tidig ålder uppvisar normbrytande beteende ökar risken för att beteendet fortsätter över tid. Tidig upptäckt och tidiga insatser är därför en viktig förutsättning för att motverka och förhindra att barn och unga senare i livet väljer den kriminella banan. Forskning visar t.ex. att barn till föräldrar som döms för brott klarar sig sämre i skolan och löper ökad risk för att välja den kriminella banan som tonåringar.

Förutom att nya problemområden har tillkommit har barn och unga som har behov av vård med stöd av LVU inte sällan en komplicerad behovsbild, vilket ställer särskilt höga krav på kunskap och kompetens om barns behov inom socialtjänsten.

När det gäller stöd för tillämpningen har Socialstyrelsen tagit fram en handbok om LVU. Handboken riktar sig framför allt till socialsekreterare och chefer inom den sociala barn- och ungdomsvården. Handboken har tagits fram då de tidigare allmänna råden (SOSFS 1997:15) om tillämpningen av LVU har upphört att gälla. Socialstyrelsen har även tagit fram en vägledning om förebyggande insatser enligt LVU.

Trots befintligt stöd anser regeringen att ytterligare stöd behövs. Kunskapen och kompetensen om lagens tillämpning behöver stärkas. Regeringen får också i olika sammanhang signaler om att ytterligare stöd efterfrågas av kommunerna. Den 1 juli 2022 träder dessutom nya bestämmelser i SoL och LVU i kraft som stärker principen om barnets bästa. För att stödja kommunerna i tillämpningen av de nya bestämmelserna har regeringen bland annat gjort bedömningen att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att ta fram stöd för tillämpningen av bestämmelserna om flyttningsförbud, uppföljning av barns situation och socialnämndens möjlighet att besluta om drogtest (prop. 2021/22:178).

Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) gäller sedan den 1 januari 2020 som svensk lag, genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Utifrån perspektivet att LVU är en skyddslagstiftning och ett viktigt verktyg för att upprätthålla flera av de rättigheter som anges i barnkonventionen, är det viktigt att kunskapen om lagens tillämpning stärks.

## Närmare om uppdraget

Socialstyrelsen ska ta fram stöd till kommunerna om tillämpningen av LVU. Stödet ska ha särskilt fokus på hedersproblematik och kriminalitet.

Socialstyrelsen ska även ta fram stöd till kommunerna om tillämpningen av nuvarande bestämmelser i SoL om uppföljning av barns situation efter avslutad utredning och placering och de bestämmelser i SoL som träder i kraft den 1 juli 2022 om flyttningsförbud. Vidare ska Socialstyrelsen ta fram stöd till kommunerna om tillämpningen av de bestämmelser i LVU som träder i kraft den 1 juli 2022 om att socialnämnden inte får besluta att vård enligt LVU ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt, om socialnämndens skyldighet att följa upp barns situation när vård enligt LVU upphör, om socialnämndens skyldighet att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud och vårdnadsöverflyttning och socialnämndens möjlighet att besluta att en vårdnadshavare ska uppmanas att lämna drogtest (se prop. 2021/22:178).

Socialstyrelsen ska också vidta de ytterligare åtgärder som myndigheten anser behövs för att kunskapen om flyttningsförbud ska öka (se prop. 2021/22:178).

Med hänsyn till omfattningen av det kunskapsstöd som socialsekreterare har att tillgodogöra sig och de förhållanden som samtidigt råder inom den sociala barn- och ungdomsvården med hög arbetsbelastning, är det viktigt att det stöd som Socialstyrelsen tar fram är lättillgängligt. Det innebär inte enbart att kunskapen ska kunna nås på ett enkelt sätt utan också att innehållet i stödet anpassas så att de som använder stödet kan tillgodogöra sig innehållet på ett effektivt sätt. Stödet behöver bland annat innehålla praktiska exempel på hur lagen kan tillämpas och ha ett pedagogiskt upplägg.

Trots tydlig lagstiftning, föreskrifter och det omfattande kunskapsstöd som redan finns menar IVO i rapporten Sociala barn- och ungdomsvården Slutredovisning av uppdrag att genomföra analyser av tillsynens resultat inom den sociala barn- och ungdomsvården (S2019/01922) att det saknas elementär kunskap hos många handläggare. IVO:s iakttagelser bekräftas av bl.a. av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (FORTE 2018, 2019) och av Socialstyrelsen (2019 a). IVO anser att det tyder på att bestämmelser

och kunskapsstöd behöver synliggöras bättre, implementeras i verksamheterna och aktivt användas som ett verktyg i det dagliga arbetet.

Socialstyrelsen ska därför analysera hur stödet bör spridas för att nå ut till aktuell målgrupp och därefter vidta lämpliga spridningsåtgärder. I uppdraget ingår också att lämna förslag på hur stödet kan implementeras i verksamheterna. Vidare ingår i uppdraget att lämna förslag på hur chefer och andra ansvariga inom den sociala barn- och ungdomsvården kan arbeta för att följa upp att kunskapen har nått ut.

Det övergripande syftet med uppdraget är att öka kunskapen om tillämpningen av LVU och därmed bidra till bättre och säkrare bedömningar om när och hur lagstiftningen ska tillämpas.

Under 2023 beräknar regeringen kostnaden för uppdragets genomförande till 2 000 000 kronor.

På regeringens vägnar

Lena Hallengren

Kajsa Laxhammar

Kopia till

Polismyndigheten

Skolverket

Sveriges Kommuner och Regioner

Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld  
och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötlands län